

Kraków, 15 maja 2023 r.

Streszczenie

Katarzyna Winiarska-Ścisłowicz

Tarantyzm: od rytuału i parateatru do kulturowej recepcji

Słowa kluczowe: tarantyzm, antropologia teatru, Salento, południe Włoch, Ernesto de Martino, rytuał choreomuzyczny, apulijska pizzika, tarantela, cielesność, histeria, rana, afektywność, kobiecość, fotografia neorealisticzna, dokumentacja wizualna rytuału, transgresja, performans, Jerzy Grotowski, Joachim Koester

W pracy podjęto temat apulijskiego tarantyzmu, jego symboli i twórczych reprezentacji jako kobiecego rytuału transowego oraz jego nowoczesnych reprezentacji w ujęciu antropologii kulturowej, studiów nad kobiecością, symboliki i performatyki. Zaaplikowane metody naukowe pochodzą z obszaru tzw. instrumentarium interdyscyplinarnego i służą do pogłębionej interpretacji analityczno-poznawczej tematu sytuującego się na przecięciu różnych obszarów badawczych: religioznawstwa, antropologii kulturowej, semiologii, krytyki feministycznej, nowej psychoanalizy i studiów nad performansem. Zaprezentowano apulijski fenomen jako zjawisko trudne do określenia i zdefiniowania, szeroko wykraczające poza konwencjonalne spojrzenia kliniczne, historyczne, kulturoznawcze, religijne i etnologiczne, tym samym wymagające użycia niestandardowych narzędzi badawczych. Zostało zaproponowane nowe na gruncie polskich badań krytyczne podejście do odczytania tarantyzmu jako subformacji kulturowej, pełnej sprzeczności i niedopowiedzeń, szeroko przekraczającej przyjęte medyczne diagnozy, cielesne normy, zachowania, kulturowe i społeczne kody. Głównym punktem odniesień w rozprawie jest cielesność uczestniczek rytuału, stanowiąca swoiste epicentrum tarantyzmu, czyli fizyczność zdolna do symbolicznych przejść i twórczych transformacji. W tym właśnie tarantyzm upodabnia się do teatru/ performansu, w który z reguły wpisane jest pojęcie transgresji, seria przekroczeń: emocjonalnych, tożsamościowych, cielesnych, a nawet fizjologicznych.

W pierwszej części pracy wskazano trudności w interpretacji zagadnienia tarantyzmu, spowodowane jego heterogenicznością kulturową, niepewnością co do proveniencji oraz rozproszeniem dyskursu podejmującego namysł nad zjawiskiem na różne dyscypliny naukowe.

Część wstępna została uzupełniona o zwięzły portret biograficzny Ernesta de Martina, badacza, który wy dobył temat tarantyzmu z kulturowej i społecznej izolacji.

W drugim rozdziale pracy podjęto próbę dyskusji z dawnymi medycznymi teoriami, kwalifikującymi tarantyzm wąsko jako zaburzenie psychiczne, formę nerwicy, hysterii – pojęć ściśle powiązanych z kobiecą afektywnością i skłonnościami przypisywanymi płci. Ta część to wstępna próba reinterpretacji tarantyzmu jako zjawiska aberracyjnego, dokonana poprzez demistyfikację i detabuizację obszarów, założeń i symbolik, związanych z taediogennymi wartościami w kobiecej fizjologii. Ukazano seans tarantystyczny jako przestrzeń subwersywną, przejmowaną przez kobiety, teren żeńskiej emancypacji i wolności, miejsce dające tarantystkom poczucie przynajmniej częściowej sprawczości i kontroli w paternalistycznej salentyńskiej rzeczywistości.

Część trzecia zawiera opracowanie unikatowej dokumentacji wizualnej tarantyzmu – materiałów fotograficznych — zdjęć Chiary Samugheo i Franca Pinny, po raz pierwszy pokazywanych w Polsce; rejestracji i nagrań filmowych (filmu *La taranta* w reżyserii Gianfranca Mingozziego), opisanych i zinterpretowanych w sposób szczegółowy, w odniesieniu do różnorodnych przestrzeni kultury śródziemnomorskiej oraz jej historyczno-społecznych kontekstów lat 50. XX wieku.

Rozdział czwarty pracy to diachroniczne ujęcie przemian kulturowych tarantyzmu na przestrzeni ostatnich sześćdziesięciu lat, zaczynając od słynnej ekspedycji terenowej de Martina i jego ekipy badawczej do Grecji Salentyńskiej, kończąc na reprezentacji zjawiska na festiwalach muzyki popularnej w czasach współczesnych. A także prześledzenie związków między performatywnymi możliwościami tarantyzmu a sztuką teatralną, zwłaszcza założeniami metody Jerzego Grotowskiego oraz wykorzystaniem techniki tańca w intermedialnych performansach Joachima Koestera. Ostatni podrozdział rozprawy został poświęcony badaniom muzykologicznym Diega Carpitelli: słynnej rejestracji filmowej tańca *Meloterapii del tarantismo*, transkrypcjom salentyńskiej muzyki ludowej taranteli i pizziki, wpływom jakie wywarły jego studia nad folklorem na współczesne dziedzictwo muzyczne regionu.

Aneks pracy zawiera rozmowy z artystkami i tancerkami, osobami związanymi z kulturą neotarantyzmu, współczesnym alternatywnym ruchem społeczno-kulturowym kultywującym pamięć o fenomenie z przeszłości. A także wspomnienia o badaczu tarantyzmu prof. Luigim A. Santorze, autorskie zdjęcia oraz materiał ilustracyjny.